

ФОРСАЙТ-ПРОГРАМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

FORESIGHT PROGRAMMING AND THE IMPROVING OF DECISION-MAKING EFFICIENCY

Володимир ШЕДЯКОВ,
доктор соціологічних наук,
кандидат економічних наук,
Київ

Volodymyr SHEDYAKOV,
Dr. Sc. in Sociology,
PhD in Economics,
Kyiv

Досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення конкурентоспроможності країни, зокрема підготовки та проведення управлінських рішень, настійно вимагає оволодіння передовими технологіями передбачення, а отже, і впливу на майбутнє [1-5]. У їх числі все більшу роль набуває потенціал форсайт-програмування (від англ. *Foresight* – погляд у майбутнє, передбачення), за рахунок сприйняття і реалізації якого навіть не найбільш потужний актор інформаційної взаємодії отримує додаткові шанси не стільки нав'язати своє бачення ситуації, скільки ініціювати і заразити своєю ідеєю, що створює передумови не «силової», а «м'якої» конкуренції. До речі, на світоглядному рівні цей підхід багато в чому протистоїть фаталізму, удосконалюючи можливості, техніку і прийоми впливу на реальність, підвищуючи якість управлінського вибору [6-9].

Отже, поширення процесів глобалізації все активніше сприяє перенесенню технологій соціального проектування, у тому числі стосовно економічних процесів і структур. І тому форсайт-програмування привертає до себе увагу не тільки як комплекс методів і прийомів прогнозно-аналітичної діяльності, а і як серйозний потенціал конструктивного впливу. Розповсюдження в глобальному масштабі тенденцій і логік розвитку, що виступають у вигляді невід'ємних передумов і обов'язкових умов формування суспільства когнітаріату, інформаційної ери, моделей постмодерну, рефлексії постнеокласичної науки, 6-го технологічного укладу та економіки знань, ранжує акторів відповідно до вміння домогтися відповідності новим можливостям і загрозам, використовувати соціально-економічні інновації часу. При цьому аналітично-прогнозний потенціал виділення та визначення конструктивної підтримки «точок розвитку» поєднує стратегії культивування загального середовища та культури з виділенням «анклавів прогресу».

Так, забезпечення кластерно-синергетичної ефективності інновацій соціетального рівня і підготовка ланцюгової реакції наступних трансформацій вимагає концентрації (територіальної локалізації, цільового виділення, методологічного окреслення). У свою чергу для підтримки якості й вектора впливу спеціальних режимів вкрай важливим є налагоджений інформаційний режим, створення адекватної інформаційної інфраструктури, методологічно грамотний якісний інноваційний менеджмент [10-17]. Як відомо, широкі передумови для цього створюються режимом форсайта, який, зокрема, розглядається як процес, пов'язаний із систематичними спробами зазирнути у віддалене майбутнє науки, технології, економіки і суспільства з метою визначення сфер стратегічних досліджень і технологій, які ймовірно можуть принести найбільші економічні та соціальні вигоди [18-24].

Узагальнення технологій форсайта отримало популярність під впливом розробок корпорації *RAND*, дослідницьких програм *Strategic Forecasting Inc. (Stratfor)*. Особливості логік, методологій, організаційних, ресурсних та інших передумов і можливостей форсайта успішно розглядають багато вчених. Разом з тим трансформуються передумови випадковості, можливості передбачення соціальних процесів, а отже, ефективного впливу на них (насамперед шляхом створення політичних умов суспільної самоорганізації, яка і призводить до на-

родження нового соціального порядку з хаосу кризового стану), що змінює поле і ресурси форсайт-програмування.

Мета статті – вивчення форсайт-програмування як засобу вдосконалення не тільки прогнозно-аналітичного інструментарію, а й підготовки і здійснення організаційно-управлінських рішень.

Серед найбільш вживаних на даний момент технологій форсайта є технології методів аналізу взаємних впливів, аналізу глобальних трендів, бібліографічного аналізу, виділення ключових технологій, дельфи, зараження розвитком гри, випробування, моделювання та симуляції, картування стейкхолдерів, картування технологій, мозкових штурмів, мультикритеріального аналізу, огляду джерел, громадянських панелей, розробки майбутнього, SWOT-аналізу, сканування джерел, сценарного планування, фокус-груп, експертних панелей, екстраполяції трендів (див., наприклад, [25-28]).

Якщо класичне прогнозування, як правило, суб'єктивне і характеризує особливості наукового пошуку, то форсайт підключає розсіяні в суспільстві досвід і знання, кооперуючи і балансує під прапором ефективності найрізноманітніші зусилля і підходи: anything goes. Відповідно до вимог часу фіксуються і відтворюються як стан осягання, так і конвеєрних відкриттів. Для продукування нового використовуються (та інтегруються в синергетичному сплеску) можливості підсвідомості й свідомості на індивідуальному та соціальному рівнях, ірраціональні та раціональні підстави творчості. Кооперування різноякісних ресурсно-методологічних баз надає можливості державно-приватного партнерства, коли оцінюються діапазони можливостей різних сценаріїв і моделей розвитку, висвітлюються горизонти трансформацій. Зокрема, важливими провісниками становлення й досягнення продуктивності застосування форсайта є комплексність і сконцентрованість рішень і дій, що дозволяє оформитися кластерам майбутнього [29-33], серед яких за значенням для результатів розвитку справедливо виокремлюють регіональний та муніципальний рівні [34-37].

Водночас розквіт країн і підйом їх економік, як правило, здійснюється з опорою саме на такі «точки розвитку»: кластери, опорні регіони, провідні концерни, промислові групи тощо. Вони створюють «ланцюгову реакцію» і «втягують» інших. Так у суспільстві формується комплексна стимуляційна ситуація розвитку (згорнута схема відтворення стимулів поведінки і діяльності стимулювання). Кластер і є групою взаємопов'язаних компаній (які часто, але необов'язково і географічно є сусідами), що взаємопосилують, доповнюють один одного, та можуть характеризуватися спільністю сфери діяльності або метою, єдністю сировини тощо. У свою чергу для забезпечення стратегії, якості та вектора впливу спеціальних режимів вкрай важливим є налагоджений інформаційний режим, створення адекватної інформаційної інфраструктури [38-46].

Спроможність держави визначається ступенем надійності захисту прав населення, упевненістю в завтрашньому дні, створенням комфортних і безпечних умов життя для кожного. Найважливішим показником дієвості держави є її здатність забезпечити основні права та свободи громадян, а її прогресивності – можливість розвитку та реалізації всієї різнобічної творчої обдарованості населення. Відповідно визначальними осями демократичного устрою (пост)сучасного

соціального поля країни, навколо яких формуються й інші її ознаки, є домінуючі вимоги до суспільства та його структури:

- забезпечення прав і свобод громадян;
- розвиток і реалізація творчих можливостей кожного;
- регулятивна роль права (альтернатива – розгул свавілля).

Причому криза – це час не тільки великих випробувань і поневір'янь, а й великих можливостей. Їх використання вимагає як доступу до різноманітних ресурсних баз творців, так і духовно-ціннісної консолідації народу. Тому для створення надійної основи стало соціально-економічного розвитку завдання полягає зовсім не в пошуку «ворогів народу» і навішуванні ярликів (зокрема, партійно-ідеологічних), а у визнанні природним становищем наявність різноманітності підходів і забезпечення духовно-ціннісної консолідації. Отже, механізми та соціальні технології «м'якої» сили, гнучкої влади та управління часто базуються на фундаментальних рівнях людської особистості, відкривають додаткові можливості й ліквідують певні обмеження в продуктивній роботі з реальністю при організації міжсистемних інформаційних потоків: якщо «жорстка» сила заснована на примусі, то «м'яка» – на формуванні привабливості бажано для об'єкта впливу.

Ціннісно-культурна підсистема регіону представлена сукупністю цінностей, які поділяє більшість населення регіону і які відокремлюють його від інших. Відтак саме регіони часто вирішальним чином впливають на каркас світосприйняття, створюють його внутрішню структуру. За загальним правилом новий вид створюється на кордоні популяції, тобто там, де потрібно боротися за виживання, конкурувати і змінюватися. Разом з тим, з одного боку, безглуздо будувати майбутнє на піску: не можна створити альтернативну ідентичність навколо ціннісно-сміслових комплексів історичних невдач і зрадників. З другого боку, при поширенні нав'язливої міської політкоректності та ідеалів сірості стираються найважливіші риси і відмінності культурно-історичного світу. Навпаки, забезпечення кардинального суспільного підйому передбачає створення умов для консолідації народу навколо його базових ціннісно-сміслових комплексів, відродження соціальної пам'яті, вихід на історичну арену його по-справжньому кращих представників.

Тому, наприклад, боротьба за нібито міфологеми і традиції минулого обертається прагматичним вибором майбутнього. Ціннісно-сміслові комплекси складаються і реалізуються

Стаття формує ставлення до можливостей та оптимізації шляхів використання підходів та прийомів форсайт-програмування. Зокрема, досліджуються сутність, технології та діапазон форсайт-програмування в (пост)сучасних умовах господарювання. При цьому перспективи застосування форсайт-програмування розглядаються в комплексі заходів із соціально-економічного відродження для розвитку регіонального та муніципального рівнів кластерів. У цьому контексті розглядаються перспективні тенденції трансформації організаційної культури та управлінських відносин. Формуються висновки щодо ефективних шляхів інфраструктурного оновлення з урахуванням технологій форсайт-програмування. Із цих позицій на макро- і макрорівнях досліджуються передумови створення продуктивної системи використання переваг устрою відкритого суспільства.

The article is shaping attitudes towards opportunities and ways to optimize the using of foresight programming approaches and techniques. In particular, in the article the nature, range and technology of foresight programming in (post) modern business environment are examined. Thus the prospects of foresight development are considered in conjunction with measures of socio-economic recovery for the development of regional and municipal level clusters. In this context promising trends transforming organizational culture and management relations are analysed. Conclusions about effective ways of modernizing infrastructure based technology of foresight programming are formed. From this perspective, the macro- and macrolevels prerequisites of the productive system to take advantage of the device open society are investigated.

Global spread of trends and logics of development is analysed as the prerequisites and conditions of kognitariat's society, the information age, models of postmodern, reflections of postnonclassical science, sixth technological structure and the knowledge economy. Distinguishing and support of «points of development» is lighted as a factor of uniting of cultivation environment strategy with the release of «progress enclaves» and a concentration of progress opportunities there.

So, foresight programming is studied in accordance with the ability to succeed in the new opportunities and threats, using social and economic innovation of time. In particular, complexity and concentration of decisions and actions are studied as an important precursor of foresight applications productivity. At the same time technologies of «brainstorming», «infection of development», SWOT-analysis, focus groups, scenario planning, etc. are often involved today as methodologies. Accordingly, a state of enlightenment and conveying of innovations are recorded and played back as. To produce new (and integrated in a synergistic burst) capabilities of the subconscious and consciousness at the individual and social levels, irrational and rational bases of creativity are used.

Co-operation of different quality resource and methodological bases provides opportunities of public-private partnerships when estimating the range of possible scenarios and models of development highlights horizons transformations.

Foresight programs provide intensive finding productive work in conditions of specific solutions. Accordingly, the efficiency of their application involves a balanced account of the real actors and a developable contradictions, application and implementation of protocols to achieve consensus. From this perspective, the fundamental social value of foresight – the implementation of social cohesion productive while taking advantage of networking features and flexible communications. Engaging socially significant projects, creating flexible social networks of the most active participants, updated passionaries' creativity is regarded as one of the decisive factors in the transformation of foresight serious argument of competitive contests of cultural and civilizational worlds.

Thus, the use of foresight methodologies programming is effective in developing opportunities. If there are procedural and technological compliance, diversity and competence attracted sufficient, motivated and ready to participate in socially relevant communications expert community flexible moderators, loyal weighing assess the situation and correct the projections for the campaign, it can be a serious factor for sustainable development.

на двох основних рівнях: світоглядному і функціональному, формуючи підсистеми ціннісно-світоглядних і ціннісно-функціональних комплексів, які відображають переважно ідеально-духовні й реально-побутові зрізи буття. З одного боку, в повсякденному житті, приймаючи рішення і здійснюючи свій вибір, людина багато в чому керується ціннісними корелятами, з другого – вони зумовлюють і характер участі в соціальному полі культурно-цивілізаційного світу. Слідуючи ж спонтанно складеним моральним традиціям (навіть у прагматичному сенсі), виробляється більше знань і багатства, ніж можна здобути при опорі тільки на жорстко утилітарні побудови та розумні розрахунки.

Додаткова увага до впливу на умови (ре)актуалізації подібних механізмів може бути пов'язана із загрозами розгортання тенденцій десуверенізації, ефективними акторами яких інколи виступають як бізнес-суб'єкти, так і регіони різного рівня. З одного боку, дифузія норм і практик усіяких МНК впливає на створення поведінкових стереотипів аж ніяк не тільки в економічній сфері – аж до формування інституцій і підходів «корпоративного громадянства». З другого боку, для вектора розвитку країни й регіонів завжди була вкрай важливою (а найчастіше визначальною) трудова сфера й формування відносин із владою. Ефективною при цьому може бути територіальна концентрація із застосуванням, наприклад, можливостей спеціальних економічних режимів (у діапазоні від вільних економічних зон до різноманітних інноваційних парків) [47].

Часткова (точкова) зміна режиму господарювання разом зі створенням високої мотивації (наприклад, на базі пошуків особистої співпричетності, особистої значущості, ентузіазму тощо) давно усвідомлені як могутні фактори соціально-політичної мобілізації. В історії залишилися наочні приклади їх ефективного застосування у величезному діапазоні. Найчастіше безпеки, породжувані при цьому культивуванні ілюзії винятковості, вели до історичного обриву (опричини – в Смутні часи, нацизму – в гітлеризм; є також небезпечні спроби такого роду і у виступах і діях керівників різних країн).

Саме це покликана зробити національна інноваційна система, тобто сукупність інститутів, вибудована державою, щоб інноваційний бізнес розвивався активніше, більш жваво. Таким чином, перед Україною насамперед стоїть завдання для забезпечення стратегії підйому країни, перетворення інтелектуального потенціалу на її

інтелектуальний капітал, що, як мінімум, передбачає забезпечення комплексності структури, осучаснення форми, забезпечення й підтримку затребуваності. Без будь-якої із цих вимог наявність певних інтелектуальних засад може так і залишитися фрагментами майбутнього, проривними розробками, потенційними точками розвитку, які не актуалізуються (принаймні в нашій країні). Навпаки, невід'ємна риса капіталу – саме його динамізм, участь у русі, відтворенні.

Причому для «нової економіки» характерною рисою стає поєднання ознак масової конвеєризації та ремісничої організації трудових відносин, що сприяє швидкій перебудові виробничого циклу під можливість частотої зміни випуску нової високоякісної продукції.

На сьогодні вже можна характеризувати переорієнтацію великої кількості компаній на індивідуальний попит з відходом від виробництва на класичний ринок як домінуючу тенденцію. При цьому самі підприємства стають компактніші, швидше можуть здійснюватися зміни в дизайні й модернізації виробничого циклу. Відповідно формуються нові вимоги до якості персоналу (зокрема, для ліквідації можливих дефектів, виправлення помилок на ранніх стадіях виробництва). До того ж новизна соціально-економічного устрою часто ґрунтується на особливій продуктивності розумової праці, знаннях, які втілені у новітніх технологіях, структурах суспільного виробництва.

Як відомо, при цьому «мускульні» функції людини у виробничому процесі все активніше передаються вже не тільки машинам, а й автоматам, роботам. Завданням організації трудових відносин стає відтепер максимально повне залучення (розвиток і використання) творчого потенціалу особистості. Для цього в «олюднених» трудових відносинах намагаються відійти від жорсткого зіставлення часу дозвілля (творчості) й часу роботи (виробництва), ґрунтуючись на створенні умов і можливостей для творчого саморозкриття вже в процесі самої праці.

Як відомо, Україна отримала спадщину у вигляді окремих наукомістких проривів при падінні загального рівня науки і виробництва. З одного боку, індустріальний гігант – СРСР – так і не зміг у належній мірі оволодіти технологіями (у тому числі управлінськими) нової моделі розвитку. За роки пострадянського хаосу також був утрачений час переходу до нового циклу НТР, законсервована інвестиційна спрямованість у надійні, але безперспективні сировинні виробництва. Причому якщо більшість моделей трансформації (вітчизняних і зарубіжних) здійснювалися для змін у межах одного технологічного укладу, то нині на глобальному рівні здійснюється перехід до 6-го техноукладу, що вимагає пристосування вже до нього (в умовах виснаження частини ресурсної бази і стиснення часу), тоді як пострадянські виробництва все ще залишаються на 3-4-му рівнях: 5-й був упущений під час руйнування СРСР і подальшого хаосу й переділу майна. Взагалі ж «велике суспільство» глобалізації нині створює умови масових непродуктивних витрат творчих сил людини.

При цьому дуже показовим є варіант розвитку Японії за рахунок своєчасного виходу на передові тенденції, яка зуміла на певному етапі своєї історії не тільки різко вирватися вперед, а й запропонувати власне бачення прогресу й оптимальних шляхів його досягнення. Причому, як переконливо доводить історична компаративістика, іноді буває достатньо відобразити навіть не цілий імпульс подальшого розвитку, а сконцентруватися на порівняно обмеженій групі перспективних напрямів (кластері), яка вже «витає» все суспільство. Отже, цей підхід дозволяє вдосконалити сутність і застосування технологій змін [48-50].

Безпосередня допомога науки організаційно-управлінській практиці може здійснюватися за рахунок чіткого відображення й передбачення дійсності, а також підготовки засобів впливу на неї з прогнозованим результатом, що може покращити стан конкретних управлінських композицій [51-56]. При цьому моделювання впливу як ефективний напрям пізнання і планування являє собою відтворення форми або деяких властивостей предметів чи явищ із метою їх вивчення або повторення (відтворення). Це дослідження властивостей об'єктів (процесів) за допомогою інших об'єктів (процесів), які є їх моделлю. Люди здавна використовували моделювання як засіб піз-

нання. Зустрічаючись у своїй діяльності з чимось невідомим, людина перш за все намагалася зіставити це невідоме з уже відомим їй. При порівнянні невідомого з відомим відбувається перенесення знання з другого на перше, відоме виступає як модель невідомого. Таке перенесення знань у логіці отримало назву умовивід за аналогією. Метод моделювання якраз і дозволяє отримати знання про досліджуваний об'єкт або явище шляхом вивчення аналогічного явища на моделі.

Разом з тим форсайт-програмування дозволяє об'єднати можливості центральних і місцевих рівнів, оркеструючи їх у загальній управлінській композиції. Відповідно в арсеналі аналітичного інструментарію вироблення стратегії за допомогою форсайт-програмування на сьогодні чільне місце займають адаптації SWOT-аналізу, тобто методу стратегічного планування, що використовується для оцінки таких факторів і явищ, що впливають на проект або підприємство, як його сильні сторони (*Strengths*), слабкі сторони/обмеження (*Weaknesses/Limitations*), можливості (*Opportunities*) й загрози (*Threats*). Сформована таким чином матриця допомагає комплексно оцінити наявні внутрішні й зовнішні переваги та загрози для майбутнього визначення стратегічного вектора і спрямованості сценарного планування, яких варто дотримуватися. Дослідник стратегічного планування та управління Х. Вейріч вважає можливим охарактеризувати ці стратегії за допомогою картки балансу («*Balanced Scorecard*»). За її допомогою конкретизується домінуючі і допоміжні напрямки SWOT, що й допомагає підібрати потрібну стратегію. Р. Делтрі у своїй роботі «Динамічний SWOT-аналіз» дає відповідь на питання: як правильно визначити реальний стан справ і стратегічний вектор на основі SWOT-аналізу. Головним, на його думку, є поетапне визначення ціннісної точки («*Point of Value*»). При цьому вже на стартовому рівні доцільно визначити точку балансу компонентів SWOT-аналізу, потім провести інтеграцію отриманих даних та оцінку наявного потенціалу та умов його активізації. Як бачимо, найбільш сильною та ефективною стратегією є стратегія переваг-можливостей: набагато перспективніше розвивати і нарощувати свої переваги, а не усувати недоліки. При цьому створення на основі SWOT-аналізу «шахівки» (характеристика задач на перетині напрямів відповідальності й тимчасових рубежів) дозволяють не тільки бачити власне дерево цілей, а й володіти загальним уявленням про взаємодію і перспективи. Тобто у повній відповідності із заповідями А.В. Суворова кожен повинен знати свій маневр. Зміст «шахівки» якраз допомагає виявленню того, хто, що та коли повинен зробити для досягнення загальної мети у зіставленні з діями інших акторів.

Таким чином, застосування методологій форсайт-програмування виявляється співзвучним можливостям (пост)сучасності за напрямом ефективного синтезу можливостей розвитку. За наявності процедурно-технологічної відповідності, різноманітності та компетентності залучених; достатнього, мотивованого та готового до участі в соціально значущих комунікаціях експертного співтовариства; гнучкого модераторства; чіткого зважування оцінки ситуації, що склалась, і точних прогнозів розвитку подій, вони можуть стати серйозним чинником сталого розвитку [57-64]. Водночас, розробляючи ідею Ж. Дерріди про те, що потрібні соціально-інформаційні щеплення, які при точному здійсненні призводять до мутацій соціальних систем, сучасні автори справедливо уточнюють: мова може йти не тільки про негативні, а й про позитивні мутації [65]. На сьогодні формуються практичні й теоретичні відповіді на історичні виклики, які багато в чому визначаються тим, чи будуть використовуватися потенційні «точки розвитку» (НДДКР-комплекс, галузі НТП, технопарки, більшість підприємств ВПК, освітньо-науково-промислові цикли) для конденсації позитивних процесів відповідно до інтересів суспільства, чи ж будуть принесені в жертву політичним планам інтеграції в зовнішні інфраструктури.

Формування умов форсайта може стимулюватися переважно проектно-цільовими чи тематичними завданнями, викликаючи спеціальні (спрямовані) або системні рішення й акцентуючи (між) регіональну, державну, міжнародну, корпоративну, галузеву або об'єктно-процесуальну спрямованість. Зокрема, важливими провісниками становлення та досягнення продуктивності застосування

форсайта є комплексність і сконцентрованість рішень і дій. При цьому якщо для району, області, краю об'єкт управління для проведення ефективної соціокультурної мобілізації визначається територією, то для міста, селища, села на передньому плані стоїть населений пункт і ефективна організація місцевого самоврядування. Як показують соціологічні дослідження, соціально-психологічні «фотографії» населення, ієрархії мотивацій для жителів великих міст, що належать до різних соціальних верств, часто ближче один до одного, ніж до підходів і спонукальних мотивів представників тих же шарів, але з числа аграрного населення. Форсайт-програми забезпечують інтенсивне знаходження та продуктивно працюють у конкретних умовах. Відповідно ефективність їх застосування передбачає зважений облік реально діючих сил і протиріч, використання протоколів досягнення та реалізації консенсусу. Із цих позицій фундаментальна соціальна цінність форсайта – здійснення продуктивної соціальної єдності із залученням особливостей мережевої взаємодії та гнучких комунікацій. Структуротворними елементами інституту і мережевого середовища є правила, норми і зразки поведінки, які визначають дії людини, групи та суспільства. *Водночас збереження смислів цивілізації в глобалізованому світі потребує не здійснення спроб автаркії та консервації, а саме розвитку: велосипед або рухається, або падає.* Так що проблема полягає не стільки в усвідомленні своєї цивілізаційної особисті, скільки в її використанні для розвитку, в забезпеченні особистих моделей розвитку.

Розвиток ціннісно-сміслових комплексів культурно-цивілізаційних світів належить до пріоритетів забезпечення національних інтересів: за рахунок цього забезпечується суб'єктність, можливість соціально-політичної мобілізації на здійснення свого Надпроєкту (Мегапроєкту), що зберігає самоідентифікацію і забезпечує подальше вдосконалення. В іншому випадку найбільш вірогідним стає перетворення в об'єкт зовнішнього маніпулювання, де-факто перехід під зовнішнє управління (із застосуванням технологій непрямого впливу – без взяття на себе відповідальності).

Це особливо важливо на сьогодні, коли у світі і зримо відновлюються, і конкурують, і відриваються частиною акторів історичні обриси культурно-цивілізаційних світів. Інша справа, що усвідомлення цієї обставини може бути різним: від констатації ролі їхнього традиційного ціннісно-сміслового ядра до заморожування свідомості на рівні його фундаменту з підготовкою ґрунту для різноманітної ксенофобії та екстремізму. У цій ситуації для проведення ефективної соціокультурної мобілізації найбільш важливим стає питання не як «ліквідувати відставання» в чомусь, а як «зберегти і виростити існуючі переваги», сконцентрувати ресурси і здійснити маневр ними: сформовані та закріплені в процесі розвитку ціннісно-сміслові комплекси вказують переважні «точки зростання». Відповідно об'єктивно посилюється запит на домінуючу суспільного звучання форсайт-програмування.

Залучення до суспільно значимих проєктів, створення гнучких соціальних мереж із найбільш активних учасників, актуалізація творчого потенціалу пасіонаріїв – вирішальні фактори *перетворення форсайта в серйозний аргумент конкурентного змагання культурно-цивілізаційних світів.* Почуття причетності до провідних громадських проєктів стає найважливішим мотиватором дій. Водночас характер подібної конкуренції смислів часто (особливо в мережевому суспільстві) визначається не стільки жорсткими державними кордонами, скільки регіонами. Причому мікро-, мезо- та макроекономіка, зрозуміло, не є жорстко відокремленою одна від одної. Вони переплітаються і резонують, особливо на рубежі відносин між громадами окремих регіонів, що утворюють структурований мережу. Тому глобалізація немінуче породжує і посилює регіоналізацію, яка закріплює специфічну систему соціальних символів і міфів, певних «культурних координат» кожної людини як людини соціальної. Відповідно нові контури міжнародних відносин пов'язані в першу чергу з тим, що світ вже неможливо чітко розділити на загальнонаціональні демократії та автократії.

Апарат оновленого підходу багато в чому вже підготовлений. У теорії відкритих систем і станів рухомої рівноваги Л. фон Берта-

ланфі система – це комплекс взаємодіючих елементів, а первинний елемент інформації – не окремих факт, а їх сукупні структури. Соціо-господарська цілісність за рахунок гнучкості в малому, рухливості поверхневих шарів зберігає фундаментальні, абсолютні цінності етносу. Зв'язки хоча і трансформуються під впливом зовнішнього середовища, але в межах, які задаються необхідністю збереження й розвитку організації. Поведінка систем при аналогічних вхідних сигналах може бути зовсім різною. Кібернетика другого порядку акцентує увагу на автономії складних ієрархічних систем і готує до їх цілісного сприйняття, не допускаючи аналітичної дезінтеграції (наприклад, для спрощеного управління). Отже, для збереження адекватності управління в нових умовах слід здійснювати перехід від практики команд та інструкцій до самої координації на базі тенденцій, які лише частково регламентують діяльність. При взаємодії у структурі соціуму тисяч індивідів відбувається спонтанна самоорганізація і самозбереження порядків і традицій, усвідомити які у всій повноті неможливо. Їх надзавдання – відтворення системи. Отже, соціогосподарська цілісність тому і виживає, що ми не намагаємося і не можемо контролювати її повністю. Забезпечення вкоріненості змін у суспільстві досягається наданням прогресивних форм існуючим традиціям.

Для реалізації завдань форсайт-програмування, як правило, здійснюється функціональне розмежування лінійно-штабної моделі організації. У структурі компанії закладаються риси, що близькі до моделі «всім миром – до потрібної мети»: від кожного вимагається вся повнота умінь і діяльності. Таким чином, організаційна та дієва структури набувають рис змішаного типу, вони найбільш близькі до функціональної і матричної («під мету») лінійно-штабних структур. Це пояснюється тим, що в основному штабі організації приймаються тільки глобальні рішення, які потім через інформаційний центр надходять керівникам напрямів, кожне з яких може мати кілька груп, пов'язаних горизонтально.

Разом з тим безпосередні рішення про поточні корекції в роботі конкретних підрозділів приймаються на місцях. Під керівництвом досвідчених фахівців здійснюються ротації співробітників, у пошуках оптимальності вони будуть мінятися місцями, перекидатися на різні ділянки, працювати в різний час доби. При цьому доцільно враховувати результати різноманітних психологічних тестів з виявлення особливих рис учасників (наприклад, здатність приймати найкраще рішення під впливом чиннику часу, яскраво виражений індивідуалізм або, навпаки, прагнення працювати в колективі тощо). Зрозуміло, це має відбуватися за дотримання якості й термінів діяльності (за це відповідає безпосередній керівник) і в межах локальної ділянки виборчого процесу. Таким чином, групи будуть формуватися з людей, які краще за всіх забезпечують досягнення конкретної мети при найкращій взаємодії між собою.

У цьому контексті варто ще раз згадати американського менеджера Лі Якокка, який, підкреслюючи роль фактора часу, стверджував, що заради досягнення конкурентних переваг завжди потрібно пам'ятати про своєчасність подання та обробки інформації для прийняття необхідних рішень (після того як переважна частина необхідної інформації вже зібрана, настає момент, коли ви опиняєтеся під владою закону падаючої прибутковості).

ВИСНОВКИ

Отже, *ресурсний і методологічний потенціал форсайт-програмування в умовах (пост)ринкового розвитку та комерційної торгівлі дозволяє усвідомлено формувати й наближати майбутнє (що в цьому сенсі й робить його певною протилежністю фаталізму).*

Така концентрація ресурсів може відбуватися і в позитивному вимірі. Тоді під впливом передових підходів формуються кластери розвитку, а форсайт стає методологією не просто вироблення уявлень про майбутнє, а і його практичного наближення. Точки зростання створюються цільовим, тематичним і / або територіальним відокремленням режиму. На сьогодні, при посиленні в глобальному масштабі тенденцій, пов'язаних із суспільством знання, найбільш ефективними виявляються науково-освітньо-виробничі комплекси.

У цій якості форсайт-програмування дозволяє своє спрямоване використання як на макро-, так і на мікрорівні соціально-економічних відносин, розширює можливості конвертації різних видів влади (господарської, політичної, ідеологічної тощо). Особливість регіональної та муніципальної площин полягає в безпосередньому впливі соціальних процесів на кожен із рівнів господарювання. Причому форсайт-програмування дозволяє об'єднати можливості центральних і місцевих рівнів, оркеструючи їх у загальній управлінській композиції.

У своїх теоретичних витоках плідна організація групової взаємодії зазнала впливу багатьох основних психологічних напрямів (біхевіоризму, фрейдизму, гуманістичної психології, когнітивізму, інтеракціонізму). На рівні практичної реалізації існують різні конкретні методичні підходи: метод ротацій, бенчмаркінгу та обміну візитами, Т-групи, енкаунтер-групи, групи навчання, тренінг сензитивності, «групи особистісного зростання» тощо.

Подальше наукове осмислення теми пов'язується з відстежуванням впливу ресурсного потенціалу форсайт-програмування в арсеналі постнеокласичної науки на можливості стратегічних планування та управління в практиці господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

- Тобольский А. Экспансия иностранного шпионажа. Угроза модернизации России / А. Тобольский. – М.: Вече, 2011. – 496 с.
- Шедяков В. Е. Інформаційне забезпечення конкурентоспроможності країни в контексті розвитку бюджетної системи / В. Е. Шедяков // Економіст. – 2013. – №7(321). – С. 10-15.
- Шедяков В. Е. Якість соціального управління як чинник національної безпеки / В. Е. Шедяков // Стратегічна панорама. – 2009. – №1. – С. 39-43.
- Шедяков В. Е. Стимулювання бажаних трансформацій шляхом інформаційних впливів в умовах постсучасності безпеки / В. Е. Шедяков // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2009. – №1(4). – С. 65-71.
- Шедяков В. Е. Інформаційні технології в епоху інформації: можливості ефективних управлінських впливів на характер соціального та індивідуального діалогу в світових комунікаціях / В. Е. Шедяков // Політологічний вісник. – 2010. – Вип. 47. – С. 240-249.
- Перкинс Д. Исповедь экономического убийцы / Д. Перкинс. – М.: Pretext, 2005. – 319 с.
- Шедяков В. Е. Здійснення бажаних трансформацій соціально-інформаційних систем: постсучасні методологія та онтологія / В. Е. Шедяков // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2013. – №1(16). – С. 80-87.
- Шедяков В. Е. Борьба смыслов и противостояния стратегий: регионально-цивилизационный вымир / В. Е. Шедяков // Политический менеджмент. – 2012. – №3. – С. 31-42.
- Шедяков В. Е. Трансформації інформаційних відносин: регіональні відмінності / В. Е. Шедяков // Політологічний вісник. – 2010. – Вип. 49. – С. 366-375.
- Капица С. П. Синергетика и прогнозы будущего / С. П. Капица, С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. – 3-е изд. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 288 с.
- Лукьянец В. С. Наука нового века: смена оснований индустрии научного прогноза / В. С. Лукьянец // Практична філософія. – 2010. – №3. – С. 11-19.
- Илларионов С. В. Научный метод как выражение духа науки // Проблема ценностного статуса науки на рубеже XXI века / С. В. Илларионов. – СПб.: Изд-во ГХГИ, 1999. – 280 с.
- Курносков Ю. В. Аналитика как интеллектуальное оружие / Ю. В. Курносков. – М.: РУСАКИ, 2012. – 613 с.
- Трухачев Р. И. Модели принятия решений в условиях неопределенности / Р. И. Трухачев. – М.: Наука, 1981. – 258 с.
- Князева Е. Н. Сложные системы и нелинейная динамика / Е. Н. Князева // Вопросы философии. – 1998. – №4. – С. 138-143.
- Шлеер С. Объективно-ориентированный анализ. Моделирование мира в состояниях / С. Шлеер, С. Меллор. – К.: Диалектика, 1993. – 289 с.
- Ларичев О. И. Теория и методы принятия решений, а также хроника событий в волшебных странах / О. И. Ларичев. – М.: Университетская книга, Логос, 2008. – 392 с.
- Martin V. R. Technology Foresight in a Rapidly Globalizing Economy / V. R. Martin // SPRU – Science and Technology Policy research. – Univ. of Sussex, 1995. – P. 2-10.
- Форсайт: научный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ecsoman.hse.ru/foresight>.
- Форсайт в России: интернет-портал федерального проекта форсайта развития науки и технологий в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.foresight-russia.ru>.
- Центр стратегических исследований и разработок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://foresight.sfu-kras.ru/node/49>.
- Елохов А. М. Форсайт в системе стратегического территориального управления / А. М. Елохов, Т. А. Елохова // ВУЗ XXI век. – 2011. – Вып.36. – С. 11-32.
- Елохов А. М. Российский опыт форсайта / А. М. Елохов, Т. А. Елохова // ВУЗ XXI век. – 2012. – №1. – С. 5-27.
- Бей Г. А. Методология форсайта та її роль у забезпеченні стратегії соціального розвитку / Г. А. Бей // Політологічний вісник. – 2011. – Вип. 55. – С. 330-335.
- SWOT анализ и стратегическое планирование [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.swot-analysis.ru>.
- The SWOT Analysis [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cipd.co.uk/subjects/corprstrtyg/general/swot-analysis.htm>.
- Анализ сильных и слабых сторон компании, возможностей и угроз (SWOT-анализ) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stplan.ru/articles/theory/swot.htm>.
- Dealtry R. Dynamic SWOT Analysis: Developers' Guide / R. Dealtry. – United Kingdom: DSA Publications, 2009. – 113 p.
- Геець В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена... / В. Геець // Економіст. – 2008. – №10. – С. 10-11.
- Войнарченко М. П. Кластери в інституційній економіці / М. П. Войнарченко. – Хмельницький: Тріада-М, 2011. – 502 с.
- Рыбак Ю. Кластерна політика країн скандинавського регіону у формуванні та ефективному функціонуванні конкурентоспроможних кластерів / Ю. Рыбак // Економіст. – 2013. – №9. – С. 40-44.
- Институциональные возможности, модели кластеризации и развитие инновационных мезоэкономических систем / [Л. С. Марков, М. А. Ягольничер, В. М. Маркова, И. Г. Теплова] // Регион: экономика и социология. – 2009. – №3. – С. 3-18.
- Горблюк Р. В. Кластери: теоретичне підґрунтя та перспективи розвитку / Р. В. Горблюк // Регіональна економіка. – 2010. – №3. – С. 222-229.
- Шилов В. В. Три подхода к понятию «регион» / В. В. Шилов // Регион: проблемы и перспективы. – 1997. – №4. – С. 50-51.
- Глухов А. М. Развитие Харькова к 2000 году и в начале 21 века. Доклад-92 / А. М. Глухов, И. Л. Душин, В. Е. Шедяков. – Х.: Стило, 1992. – 45 с. – Рец.: Зоненко А. Харьков – «вільне» місто? // Ділова Україна. – 1993. – №10(62). – С. 5.
- Лёш А. Природа экономических районов / А. Лёш // Пространственная экономика. – 2006. – №3(07). – С. 92-103.
- Пирожено О. Методические положения оценки пространственной структуры региона с учётом процессов урбанизации / О. Пирожено // Економіст. – 2013. – №9. – С. 56-59.
- Шедяков В. Е. Управление городским хозяйством и экономическая власть / В. Е. Шедяков // Город и бизнес: Тезисы Межрегион. научно-практ. конф. – Днепропетровск, 1994. – С. 9-10.
- Переслегин С. Б. Самоучитель игры на мировой шахматной доске / С. Б. Переслегин. – М.: АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2005. – 619 с.
- Шедяков В. Е. Городской постмодернизм: новые стратегии управления хозяйственным развитием / В. Е. Шедяков // Медиализм. – 1996. – №1-2. – С. 118-121.
- Шедяков В. Е. Стратегическое управление в региональной хозяйственной политике / В. Е. Шедяков // Региональное развитие Украины: проблемы и перспективы: Тезисы Междунар. научно-практ. семинара. – Харьков, 1995. – С. 10-14.
- Шедяков В. Е. Институциональные основания регионального регулирования экономики / В. Е. Шедяков // Регионы в независимой Украине: поиск стратегии оптимального развития. – Тезисы Межрегион. научно-практ. конф. Секция 3. – Харьков, 1994. – С. 159-160.
- Шедяков В. Е. Апологія майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/5475-apologya-maybutnogo.html>.
- Шедяков В. Е. Держава: майбутнє економічного ідеалу / В. Е. Шедяков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/3627-derzhava-maybutnyye-ekonomichno-go-dealu.html>.
- Шедяков В. Е. Стратегія вибору / В. Е. Шедяков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/3373-strategiya-viboru.html>.
- Шедяков В. Е. Про стратегію і тактику / В. Е. Шедяков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/4855-pro-strategyu-taktiku.html>.
- Шедяков В. Е. Специальная экономическая зона: что она дает / В. Е. Шедяков // Бизнес Информ. – 1992. – №7. – С. 3-5.
- Шедяков В. Е. Удосконалення трудових відносин як основа стійкості та розвитку громадянського суспільства / В. Е. Шедяков, О. А. Білин, П. Д. Морозов. [Заг. ред. П. Д. Морозова]. – К.: Задруга, 2014. – 320 с. Шедяков В. Е. Ефективні технології соціального проектування: динаміка змін / В. Е. Шедяков // Віче. – №6(315). – С. 26-28.
- Шедяков В. Е. Стратегические трансформации методологий социального управления в осуществлении общественных интересов культурно-цивилизационного мира / В. Е. Шедяков // Гілея. – 2013. – №76(9). – С. 190-194.
- Щедровицкий Г. П. Оргуправленческое мышление: идеология, методология, технология / Г. П. Щедровицкий. – М.: Путь, 2000. – 384 с.
- Диксон П. Фабрики мысли / П. Диксон. – М.: Прогресс, 1976 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/3026/3037>.
- Бирштейн Б. И. Стратегемы рефлексивного управления в западной и восточной культурах / Б. И. Бирштейн, В. И. Боршкевич // Рефлексивные процессы и управление. – 2002. – Т. 2. – №1. – С. 27-44.
- Плаус С. Психология оценки и принятия решений / С. Плаус. – М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 1998. – 368 с.
- Борисов А. Н. Обработка нечеткой информации в системах принятия решений / А. Н. Борисов. – М.: Радио и связь, 1989. – 304 с.
- Авилос А. И. Рефлексивное управление. Методологические основания / А. В. Авилос. – М.: ГУУ, 2003. – 174 с.
- Мысин Н. В. Теория социального управления / Н. В. Мысин. – СПб.: Питер, 1998. – 443 с.
- Марача В. Г. Управление общественными изменениями: синтез рефлексивного и институционального подходов / В. Г. Марача // Рефлексивные процессы и управление. – 2008. – Т. 8. – №2. – С. 44-65.
- Шедяков В. Е. Социальные технологии в развитии региона / В. Е. Шедяков // Регіональне самоврядування: проблеми реалізації владних відносин. Соціальні процеси в регіонах України. – Х., 1994. – С. 120-121.
- Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації / С. Г. Денисюк. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 276 с.
- Шедяков В. Е. Информационные воздействия в периоды избирательных кампаний Украины (1991-2012): стратегии, технологии, инновации / В. Е. Шедяков, Д. Д. Попов, Л. Ф. Гаврилова; общ. ред. П. Д. Морозова. – К.: Преса України, 2012. – 152 с.
- Соловьев А. И. Политическая коммуникация: к проблеме теоретической идентификации / А. И. Соловьев // Политические исследования. – 2002. – №3. – С. 5-18.
- Тоффлер О. Метаморфозы власти / О. Тоффлер. – М.: АСТ, 2001. – 669 с.
- Morgenstern J. Time Management from the Inside Out Henry / Julie Morgenstern. – Holt and Company, 2004. – 285 p.
- Бузгалин А. В. Мутантний капіталізм як продукт полураспада мутантного соціалізму / А. В. Бузгалин, А. И. Колганов // Вопросы экономики. – 2000. – №6. – С. 102-113.